

SPRÁVY A RECENZIE

Správa o činnosti Kreatifikas v akademickom roku 2022/2023

Od ZS 2022/2023 začalo svoju činnosť Kreatívne centrum mladých kulturologov (Kreatifikas) ako študentský projektový tím v rámci OZ Kulturologická spoločnosť, ktoré funguje pri Oddelení kulturológie ÚMKTKE FF UKF v Nitre. Kreatifikas predstavuje platformu pre rozvíjanie praktických zručností študentov v oblasti projektového manažmentu, kultúrneho manažmentu, art marketingu a i. Teoretické vzťahy a východiská, s ktorými sa študenti oboznamujú v rámci jednotlivých teoretických a praktických predmetov, majú možnosť následne aplikovať v praxi. Študenti sú podporovaní a vedení k tomu, aby pripravovali svoje vlastné projekty a súčasne sa podieľajú na realizácii tradičných projektových formátov Oddelenia kulturológie ÚMKTKE.

V akademickom roku 2022/2023 sa zrealizovali štyri podujatia, ktoré pripravil študentský projektový tím Kreatifikas pod odborným vedením Mgr. Kristíny Jakubovskej, PhD. Dňa 19.12. 2022 sa v kultúrom centre DOMOF creativity (Štefánikova 14, Nitra) uskutočnil tanečný workshop „ZA HRANICAMI POHYBU“. Podujatie bolo určené pre širokú verejnosť. Zámerom workshopu bolo priblížiť tanec a pohyb netradičným spôsobom, experimentovať s ich podstatou prostredníctvom skúmania ich tvárnosti a podôb, jedinečnosti individuálneho prejavu či kontextu chvíle, kedy sa tanečný pohyb odohráva. Podujatia sa zúčastnili účastníci viacerých vekových skupín, profesionálni tanečníci aj amatéri. Workshop viedli študentky odboru kulturológia, skúsené tanečnice a lektorky Diana Petriková (3. ročník bakalárskeho štúdia) a Ema Vlasáková (2. ročník bakalárskeho štúdia).

V letnom semestri študenti pripravili dve diskusie a výstavu malieb s vernisážou. Diskusie sa realizovali v priestoroch reštaurácie Bystrozrút (Palárikova 8,

Nitra). Prvá diskusia s názvom „SPOZNÁVANIE VÁBNÝCH MIEST UZBEKISTANU“ sa uskutočnila 26.4. 2023. Host'om diskusie bol prof. Miroslav Ballay, PhD., ktorý diskutoval s Paulínou Grolmusovou (3. ročník bakalárskeho štúdia) a Adamom Kazárom (2. ročník bakalárskeho štúdia) o svojom pobyte v Uzbekistane, o uzbeckej kultúre, tradíciách, významných udalostiach ich národnej histórie a miestach, ktoré v rámci Erasmus+ stáže navštívil. Diskusia bola veľmi pútavá a predstavovala zaujímavú prípadovú štúdiu interkultúrnej komunikácie medzi slovenským a uzbeckým kultúrnym kontextom a ich predstaviteľmi.



Spoznávanie vábných miest Uzbekistanu. 26.4. 2023. Snímka: Diana Petriková



Spoznávanie vábných miest Uzbekistanu. 26.4. 2023. Snímka: Diana Petriková

Druhá diskusia sa venovala tvorbe mladého fotografa Tomáša Bugára, ktorý pochádza z Nitra a špecializuje sa na portréty a akty. Diskusia „MADE BY FILM“ sa uskutočnila 3.5. 2023 a moderovala ju

dvojica Bc. Paulína Grolmusová a Diana Sokolová (1. ročník bakalárskeho štúdia). Tomáš Bugár, remeselný fotograf, ako sám seba prezentuje, sa venuje analógovej fotografii a experimentuje s historickými technológiami vyhotovenia fotografií. Jeho umelecké diela majú jedinečný kolorit a atmosféru, sú sondou do ľudskej duše, intimity, autenticity a poetiky umeleckej fotografie.

Projekty pripravené študentským tímom Kreatifikas vyvrcholili výstavou mladej autorky Martiny Gallíkovej v priestoroch Galérie na schodoch (Hodžovej 1, Nitra). Výstavu s názvom „MARTINA – NENARODILA SOM SA S UMENÍM V MENE, ABY SOM BOLA FUTBALISTKA“ si mohli návštevníci prezrieť od 2.5. do 15.6. 2023. Poetické maľby, inšpirované surrealizmom, kubizmom a doodle artom, zrkadlia vnútorný svet a prežívanie autorky. Martina Gallíková vyštudovala Grafický dizajn na Škole umeleckého priemyslu v Kežmarku a momentálne sa pripravuje na štúdium v Akadémii umení v Banskej Bystrici.



Vernisáž v Galérii na schodoch pri Oddelení kulturológie. 3.5. 2023.

Snímka: Paulína Grolmusová

Kreatifikas je otvorený pre študentov odboru kulturológia a tiež študentov príbuzných odborov, ktorí majú záujem venovať sa kultúrno-spoločenskej, umeleckej a projektovej činnosti. Koncept kreatívneho centra vznikol z potreby prehĺbiť odbornú prípravu študentov reagujúc na potreby trhu a kritériá kladené na odborníka v oblasti rozvoja kultúry a kultúrneho priemyslu. Tešíme sa spoločne na novú sezónu podujatí v rámci akademického roku 2023/2024.

*Mgr. Kristína Jakubovská, PhD.
Oddelenie kulturológie – ÚMKTKE
FF UKF v Nitre*

Vyšlo druhé rozšírené vydanie zborníka Interdisciplinárne dialógy

Pri príležitosti 30. výročia vzniku Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre vyšlo druhé rozšírené vydanie reprezentatívneho zborníka odborných akademických textov (2015 – 2020) z Medzinárodného cyklu prednášok Interdisciplinárne dialógy.



Pod záštitou vedenia Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre vyšiel rozsiahly odborný zborník pod názvom *Interdisciplinárne dialógy* (2022) mapujúci celé doterajšie trvanie rovnomenného celofakultného prednáškového cyklu, ktorého cieľom je obohacovať a prinášať vedecko-odborné príspevky so zameraním na nové výskumy spoločenských a humanitných vied. V akademickom roku 2008/2009 ho iniciovali slovenský estetik a semiotik prof. PhDr. Július Fújak, PhD. v spolupráci s kolegami z katedry filozofie doc. Mgr. Andreou Javorskou PhD. a doc. Mgr. Klementom Mitterpachom, PhD. Počas trvania a existencie tohto podujatia v rokoch 2009 – 2020 sa za rečníckym pultom vystriedali mnohé významné osobnosti z rôznorodých oblastí humanitných vied.

Ako uvádza dekan FF UKF prof. PhDr. Martin Hetényi, PhD.: „...išlo o platformu, ktorá viac ako

desaťročie ponúkala najnovšie poznatky z výskumu rôznych tém humanitne a spoločensky orientovaných odborov. Takýto typ podujatí je vo vyspelom svete štandardnou súčasťou akademického prostredia a mimoriadne oceňujem, že našiel ohlas aj v našich podmienkach, medzi našimi pedagógmi a študentmi.“ (str.7) Editormi fundovaného zborníka sú vedecko-výskumní pracovníci prof. PhDr. Július Fújak, PhD. a doc. Martin Štúr, PhD., autormi vedeckých štúdií sú nielen domáci autori, ale aj kolegovia z Českej republiky a Fínska.

Druhé, rozšírené vydanie publikácie pozostáva z dvadsiatich odborných štúdií. Ako vo svojom recenznom posudku píše prof. PhDr. Emil Višňovský, PhD. „*Jadrom súboru sú texty, v ktorých sa autori z viacerých odborov (muzikológia, semiológia, dejiny architektúry, literárna teória, teória umenia, hispanistika, história) a viacerých akademických inštitúcií z viacerých krajín (...) venujú fundamentálnejším otázkam: čo je semiotika? (Eero Tarasti), čo je baroko? (Pavel Kalina), čo je fikcia? (Bohumil Fořt), čo je umenie? (Jozef Cseres), čo je interaktivita v umení? (Jan Kavan), aký je vzťah štrukturalizmu a semiotiky? (Tomáš Hoskovec), čo je jazyk? (Martin Štúr), pričom všetci prekračujú hranice svojej profilovej disciplíny a ukazujú, že tieto otázky sa iba v rámci nich dnes nedajú dobre zodpovedať, ale vyžadujú si interdisciplinárny — ba podľa mňa aj „postdisciplinárny“ — dialóg. Konceptuálnym a metodologickým pozadím tohto dialógu je filozofia, na ktorú viac či menej priamo aj referujú.*“ Pre ilustráciu uvádzame stručný výber tém okrem uvedených autorov spomeňme napríklad doc. PhDr. Mareka Hrubeca, PhD., ktorý sa vo svojej štúdií *Od kritiky zneuznání k normě spravedlnosti* venuje problematike odhalovania a identifikovania autoritárskych momentov v sociálnych a politických teóriách. Slovenský filozof, prekladateľ prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD. rozvíja myšlienky filozofie urbánneho priestoru. Slovenský vedecký pracovník PhDr. DrSc. Peter Salner sa vo svojej štúdií s názvom *Medzi kaviarňou a cintorínom (Súčasnost' židovskej komunity na Slovensku)* venuje tematike sociálnej židovskej minority na území Slovenska, resp. konkrétne v Bratislave.

Spomínaný významný svetový fínsky semiotik a muzikológ prof. Eero Tarasti v príspevku s názvom *The Contribution of Semiotics to the Sciences, Arts and*

Cultures upozorňuje na dôležitú úlohu, ktorú zohráva semiotika vo vzťahu k vedám, umeniu a kultúre.

Slovenský literárny vedec, romanista a prekladateľ prof. PhDr. Ladislav Franek, CSc. v príspevku s názvom *Interdisciplinárnost' didaktiky umeleckého prekladu* zdôrazňuje podstatu, ktorú pripisujeme interdisciplinárnym väzbám medzi rozmanitými odbormi (lingvistika, štylistika, teória a dejiny literatúry, komparatistika) v španielskych a francúzskych univerzitných študijných programoch. Popredný literárny vedec a komparatista prof. PhDr. Andrej Červenák, DrSc. in memoriam v príspevku s názvom *Einstein a Dostojevskij* hľadal odpoveď na otázku aké bolo vzájomné puto medzi Einsteinom a Dostojevskijim? Nezávislý historik Mgr. Michal Macháček, PhD. sa v príspevku s názvom *Osobnost v dejinách: Gustáv Husák jako samostatný aktér nebo derivát velkých dějin?* snaží hľadať odpovede na otázky v čom bol G. Husák synom svojej doby a kedy ju naopak dokázal prekonať? Akú úlohu zohral v politickom vývoji Slovenska, Československa a v slovensko-českých vzťahoch? Môžeme ho považovať za otca alebo rozbíjača slovenskej štátnosti? Okrem vybraných príspevkov sa čitateľ môže oboznámiť aj s mnohými inými témami.

Za entuziazmus a v neposlednom rade za odbornú garanciu cyklu patrí poďakovanie okrem prof. J. Fújaka, doc. Mgr. Andrei Javorskej, PhD., doc. Mgr. Klementovi Mitterpachovi, PhD., doc. PhDr. Margite Jágerovej, PhD., prof. Natálii Muránskej, PhD., prof. Janke Hečkovej, CSc., doc. Mgr. Jane Ambrózovej, PhD., doc. PhDr. Zoltánovi Rédey, PhD., doc. Mgr. Martinovi Štúrovi, PhD., doc. PhDr. Ivanovi Dubníčkovi, PhD. in memoriam, prof. PhDr. Svetozárovi Krnovi, CSc., prof. RNDr. Petrovi Chrastinovi, PhD.

Ingrid Hudcová
Oddelenie kulturologie - ÚMKTKE
FF UKF v Nitre

ZDROJ:

FUJAK, J. – ŠTÚR, M. (Eds.): Reprezentačný zborník Filozofickej fakulty UKF v Nitre Interdisciplinárne dialógy, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, 495 s. ISBN 978-80-558-1938-9.

Od fusion cez (staro)nové piesne až ku komprovizáciám – pozoruhodný gitarista a skladateľ Miloš Železnák

Na Slovensku smerom do zahraničia rezonuje spomedzi originálnych, inovatívnych gitaristov a skladateľov v posledných rokoch azda najviac David Kollar. Netreba však zabúdať, že v tomto kultúrnom geopriestore pôsobí a rad ďalších osobností, ktoré si zaslúžia pozornosť – nemám na mysli len Andreja Šebana, ktorý býva, pri všetkej úcte, v istých sebareferenčných kruhoch trochu preceňovaný, no aj Daniela Salontaya zo skupiny Longital, Petra „Varsa“ Varsavika z Otrasu a v neposlednom rade najmä Miloša Železnáka.



Miloš Železnák.
Snímka: Veronika Židová

Patrí k najzaujímavejším, dnes už treba povedať, že bardom našej gitarovej hudobnej kultúry, hoci figuruje (nie vlastnou zásluhou) takpovediac na okraji všeobecného záujmu. Viac ako tri dekády vytvára rôzne diela a hudobné projekty na pomedzí nekonvenčného jazzu, fusion, blues a transžánrového apropriáčneho pretvárania kultúrneho dedičstva ľudovej hudby v jej autentických podobách. V povedomí zainteresovaného publika je známa jeho spolupráca s prvou dámou slovenského folku Zuzanou Homolovou – jednak v jej triu s huslistom Samom Smetanom, Trojke Zuzany Homolovej: za mienuku

stojí pozoruhodný album *Keď vojačik narukoval* (2018), vytvorený k 100. výročiu konca 1. svetovej vojny, alebo nedávny titul *Šak je to láska zlá* (2022) reflektujúca z nášho povedomia zámerne vytesňované tradičné ľudové piesne o nelichotivých stránkach partnerských vzťahov muža a ženy, násilie nevynímajúc... So Zuzanou Homolovou Železnák spolupracoval aj v duu na jej profilovom CD *Medzi dvoma prázdnotami* (2014), ktoré produkoval a koncepčne i aranžérsky vystaval. Vskutku pozoruhodné je aj jeho duo s Annou H. Hlaváčovou, s ktorou nahral album *Vtáčiky* (2017) rusínskych, ruských, ukrajinských a čiernohorských ľudových nápevov a piesní (čo v istom zmysle nadviazovalo na iný jeho album *Rusnácke*, 2008) v pútavom šate nových interpretácií.

Železnák, ako svojho času „jazzrockový“ harcovník pôsobiaci v rôznych zoskupeniach¹, sa postupne preorientoval na vlastné cesty hľadania vlastného výrazu v originálnych projektoch. Spomeňme napríklad jeho tituly *Blue (Ž, ako Že blues)* (2011), alebo album jeho tria *V bezvetrí a bezčasi* (2015). Železnákovo trio okrem hlavného protagonistu tvorili v tom čase renomovaní spoluhráči – bubeník Peter Solárik a kontrabasista Róbert Ragan –, pričom v niektorých skladbách hosťuje aj Sláčikové trio Jána Kružliaka ml. a saxofonista Adrián Harvan. Spoločne vytvorili v intenciách Železnákovej poetiky zvláštne pútavý hudobný príbeh, inšpirovaný (v buklete CD priloženej) básňou Erika Ondrejčíku s rovnomenným titulom: *V bezvetří a bezčasi*. Jednotlivé „kapitoly“ tohto príbehu navyše nesú názvy podľa jej veršov: *Deň ako stvorený pre návrat, Na sedadle starého autobusu, V smere výbuchu* a i.

Tomuto zoskupeniu sa darilo nanovo oživovať v komornom, sofistikovane novom espreite splyvanie hudby semi-akustického fusion a tzv. vážnej hudby v 70. rokoch (spomeňme napríklad Mahavishnu Orchestra, Zappov projekt *Grand Wazoo* či v československom kontexte *Zvěrokruh* Jiřího Stivína alebo platne jeho bratranca Milana Svobodu). Výrazové polohy Železnákovej hry, resp. hudobného myslenia – rovnako ako jeho spoluhráčov – sú nesmierne pestré. Tento „mistr tiché gitary“ (ak ho nazval Vladimír Merta) je síce v tvarovaní hudobných obrazov úsporný, no práve tým „veľavravný“ – niekedy pripomína spôsobom harmonizácie a vedenia melodických sôl do istej miery Allana Holdswortha, avšak bez nadbytočnej ekvilibristiky a exhibovania,

pričom implicitne v jeho rukopise cítiť aj východoslovenskú folklórnu modalitu. Hudobnou inteligenciou konfrontácie rozmanitých úsekov – kolektívnej (neo)jazzovej improvizácie, kontrastne nakonponovaných sláčikových partov snúbiacich sa so sólmami saxofónu, resp. kontrabasu alebo osamotených „kontemplácií“ bicích či zvnútorneného akusticko-elektrického gitarového preludovania (v skladbe *Nad lesnou cestou* aj na fretless gitare) – dosahujú Železnák & spol. pôsobivé napätia, ale i rozvláčne uvoľnenia, ktoré vo vzájomnej symbióze občas pôsobia sugestívnou legendárnym komorných komb Keitha Jarretta či Johna Scotfielda.

Spomedzi mnohých Železnákových počínov z posledných rokov púta aktuálne na seba pozornosť projekt/skupina *Duševné vlastníctvo* (Hevhetia, 2020), v ktorom sa oddáva o. i. brázdeniu neznámych vôd voľne improvizovanej, resp. komprovizovanej hudby, ktorú však vsádza do hudobno-zvukového kontextu a koloritu iných žánrov a sónických atmosfér². Na eponymnej platni je hľadačská poetika in(akostn)ej hudby Železnáka a jeho kolegov rozvinutá v maximálne možnej miere. Samotní hudobníci sú skrytí za pseudonymami al-ashi, Roy Mooch, Jerycho Blakstein a mizele – ide o samotného gitaristu Železnáka, barytónsaxofonistu, resp. a basklarinetistu Erika Rothensteina, kontrabasistu z Pressburger Klezmer Bandu Samuela Alexandra a bubeníka Jána Orišku. Zvukový a hudobný svet, ktorému sa oddávajú, patrí k najoriginálnejším na našej scéne súčasnej nezávislej hudby – vzdialene sa dá pripodobniť miestami k „free fusion“ polohám Jean-Paula Bourellyho, Mirky Křivánkovej & Jiřího Stivína v *Zrcadlení* (1982/1984) či u nás azda k niektorým experimentom tria *Trojko:beh fiktivity* (Fujak – Macsovszky – Varso). Uchopiť verbálne špecifickú „klímu“ jednotlivých skladieb nie je ľahké, vyvíjajú sa totiž neraz nepredvidateľne ako „suitový“ hypnotický had, striedajúc rôzne spôsoby prevrstvovania hudobných plánov (pričom tenzia, inokedy symbióza gitary, exotických a perkusívnych nástrojov či basového klarinetu vás vždy prekvapí novými kombináciami).

Duševné vlastníctvo charakterizuje samo seba ako „zoskupenie hudobníkov, ktorí si na akékoľvek vlastníctvo duše, obsiahnutej v tejto hudbe, nenárokujú. (...) Spoluautori používajúci tento majetok nehmotnej povahy so súhlasom absolútneho, najvyššieho autora, tvorca či majiteľa všetkého

duševného vlastníctva, alebo demiurga, sú z podstaty tohto projektu tiež autormi, tvorcami a majiteľmi duševného vlastníctva a autor je tiež spoluautorom, čím sa kruh uzatvára. (...) Duševné vlastníctvo je hudba miestami experimentálna (napriek tomu, že interpretom pride úplne normálna), miestami jazzová (keďže je to hudba improvizovaná/komprovizovaná a používa aj inštrumentáciu bežnú v jazze) alebo world music, kdesi z ďalekého, ako aj blízkeho východu a severnej Afriky, avšak je bližšie neurčiteľná“ (neautorizovaný citát z obalu LP, 2020, s. 1).³

Minulý rok realizoval Miloš Železnák so svojim iným triom dvojalbum *Apória* (opäť v renomovanom vydavateľstve Hevhetia, 2022), ktorý má aj graficky zaujímavú koncepciu. Dva kompaktné disky sú totiž vložené – zámerne trochu mätko do veľkého vinylového dvoj-prebalu, pričom prvé z nich je akustického rázu (*Akustika*) a druhé „elektrifikovaného fusion“ rázu (*Elektra*). Ako evokuje už samotný názov⁴ Železnákovu trio – v zostave okrem neho na rôznych gitarových a iných príbuzných strunových nástrojoch Adam Hudec – basgitar a Jozef Ragan – bicie – sa na čele s jej lídrom oddáva dvom hudobno-zvukovým paradigmám, v ktorých cítite vedomý ponor do viacerých hudobných svetov a ich sublimácie. V akustickej znejú veľmi sugestívne všetky skladby, sú zaujímavavo štrukturované a vystavané po každej stránke, vrátane partov prizvaných hostí⁵. Vanie z nich introvertné vnorenie sa do voľných nálad, ale i nostalgia či osobitý humor. V elektrickej polohe cítiť opäť ozveny, či pokornú poučenosť klasikmi svojbytné gitary v rozmedzí od Johna McLaughlina cez Jamesa Blood Ulmera, Johna Scofielda až k už spomenutému Holdsworthovi (napríklad z jeho periódy pôsobenia v zoskupení UK), alebo Lubošovi Andrštovi (mám na mysli najmä jeho sólový album *Capricornus*, 1980, alebo jeho spoluprácu s Mariánom Vargom na jeho *Divergenciách*, 1981). Priznám sa, že akustická časť dvojdielnej *Apórie* mi konvenuje trochu viac než jej elektronický, (staro)nový fusion náprotivok – hoci okrem Železnákovy gitary aj rytmická sekcia Hudeca a Ragana znejú skutočne presvedčivo –, možno aj kvôli niektorým tektonicky váhavým miestam. Viem si predstaviť, že by bolo veľmi zaujímavé obidve tieto polohy skĺbiť v ich zmutovanej symbióze (v sukcesívnej aj v synchrónnej). Pre úplnosť treba dodať, že pod výborným zvukovým dizajnom sa podpísal aj mastering Jána Boleslava Kládva (v civile Richarda

Saba, niekdajšieho špičkového zvukového inžiniera Experimentálneho a elektroakustického štúdia Slovenského rozhlasu).

Nie som sám, kto je zvedavý na ďalšie albumy Miloša Železnáka, lebo aj keď si v neraz pomerne divergentných projektoch vie zachovať svoj rozpoznateľný autorský i interpretačný rukopis, dokáže vždy prekvapiť zaujímavým posunom v poetike svojej nezvyčajne a autenticko tvorby. Tá predstavuje vo svojom časovom oblúku a komplementarite vzájomne interferujúce neobyčajné až obdivuhodné diela⁶.

prof. PhDr. Július Fujak, PhD.

Oddelenie kulturológie

Ústavu manažmentu kultúry a turizmu,
kulturológie a etnológie FF UKF v Nitre.

¹ Išlo o Cassovia Jazz Quartet alebo No More Jazz, bol o. i. spoluhráčom Jany Kociánovej, Petra Lipu, bubeníkov Cyrila Zelenáka, Jozefa „Doda“ Šošoku, Martina Valihoru, klaviristu Pavla Bodnára a i.

² Tieto priam uhrančivé polohy rozvíjal už v roku 2019 v duu s bubeníkom Jozefom Krúpom na letnom festivale Hevhetia Show Case v Košiciach (vydavateľstvo Hevhetia publikovalo veľkú väčšinou jeho albumov) či počas svojich sólových recitálov.

³ K projektom, ktoré možno zaradiť do sféry komprovizačnej, resp. voľne improvizovanej hudby, na ktorých sa Železnák podieľal v posledných rokoch ako nesmierne prínosný spoluhráč, možno zaradiť aj moje tituly *kaleidoSONICope!* (2020), *HYPIANOSIS+* (2022), *transVAXitions!* (2022) či *Transparent Sculptures* (2022/23, všetky vydal lebel Hevhetia).

⁴ Apória v starovekej gréčtine znamená neriešiteľný spor medzi dvoma polohami (od čias I. Kanta ide skôr o tzv. antinómiu).

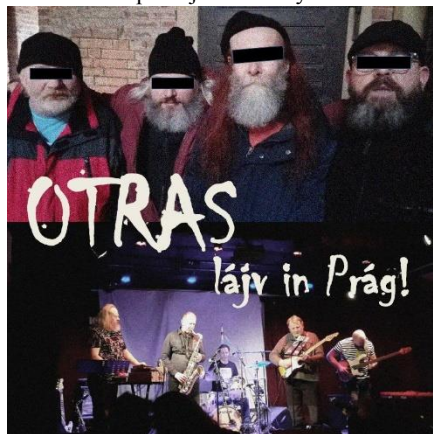
⁵ V niektorých trackoch hosťujú Ján Oriško – riq, darbuka, tar, Jozef Ostrolucký a Juraj Tomka – husle, Roman Rusňák – viola.

⁶ Článok odkazuje v niektorých častiach na kapitolu *Neprávom prehliadaní* v monografii Júliusa Fujaka *Sondáž nezávislej hudobnej kultúry na Slovensku* (Nitra: Katedra kulturológie FF UKF, Edícia Navzdory, 2021)

OTRAS: *Lájev in Prág!*

(Hevhetia 2023)

Ak niečo v mojom mikrosvete je medzi súkromným nebom a zemou, je to určite OTRAS. Sprevdzame sa už desaťročia a zdá sa, že na konečnú ešte koľajnice nepostavili. Ďalšou hlavnou stanicou je OTRAS IV a *Lájev in Prág!*. Po OTRASE III mi nenapadlo, že zamýšľaný hetrik o kapele sa prehupne do ďalšieho dielu. No a niečo mi našepkáva, že ani méta moderného päťboja nemusí byť márna.



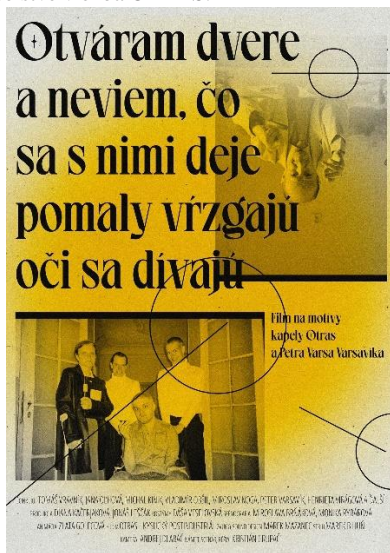
Obal albumu "Otras lájev in Prág"

Album *Kysucký post industriál* (1997/1998) od OTRASU bol milník. Ak ma niečo posúva v súčasnosti ďalej, tak sú to OTRAS(y). Vykopnutie dverí stereotypu je pre mňa jediná cesta ako sa nezobudiť ráno spotený z predstavy, že všetko už je za mnou a svetielko v diaľke je už iba sviečka s alfou a omegou vytetovanou na jej tele. Ako malý zázrak z inej planéty pôsobí na mňa fakt, že táto kapela dokáže zahrať presvedčivo a nekompromisne priamo so šťavou čerstvo vylišaných plodov aj po toľkých, viac ako 25 rokoch a peripetiách, ktorými prešli.

Keď vzniklo CD OTRASu prvýkrát v 90. rokoch, bolo to v období, keď sa žilo oveľa normálnejšie ako dnes. A paradoxne vzbudilo „nenormálny“ ohlas. V tejto dobe totiž ešte šlo o to, ukázať úplne iný pohľad na svet aj z oblastí, ktoré muzikanti na mapách nehľadali. Dnes v dobe vraj postfaktickej, pre mňa zdieľanej dobe sebaklamu a sebaľutovania, ma OTRAS do tretice vrátil k niečomu nevidanému, k esenciálnemu zážitku z hudby a textov. Bez pátosu, štylizácie a odgrgávania vzduchoprázdnych

myšlienok kritikov. OTRAS znie drsno, ale ľahko, kapela sa nedá žánrovo presne zaradiť, jednoducho je to kysucký postindustriál, taký ako Kysuce sú. Nádherné, romantické, ale aj drsné, skratkovité v etapovaní života, pozostávajúceho zväčša z rána končiaceho tmou. Viac beznádeje ako lásky, ale neskutočne autentické. A to všetko v hudbe aj v textoch.

V nadŽIVOTnej interpretácii zo stovežatej Prahy (vydaný živý záznam je z klubu Kaštan roku 2022) som našiel pre seba ešte ďalší rozmer (V tejto koncertnej sezóne som niečo podobné namôjdušu prežíval iba pri legendárom Dunaji). OTRAS tu znie mimoriadne pokojne a cieľavedome smeruje priamo do vedomia aj podvedomia všetkými hudobnými chuťami zhýčkaného pražského publika. V zdanlivom pokoji ale nechýbal náboj a ostrie žiletkovo presného rezu do všednosti dní. Chýbal tomu chvalabohu pátos tak typický práve pre český underground. Slovenská a kysucká povaha je niekde inde. Nie s hlavou v oblakoch riešiac univerzálne pravdy, či krivdy, ale skôr blízko k pokľaku odkiaľ treba oveľa viac sil na to vstať a zvládnuť svoj neraz drsný boj. Ba čo viac, podať pomocnú ruku a oslobodiť aj iných. Tak ako to v posolstve vie iba OTRAS.



Plagát k filmu K. Grupača (VŠMU, 2021)

Peter „Varso“ Varsvik (el. gitara, spev, hudba. Texty) nie je fenomén, je Varsomén, muzikant mnohých polôh, nenápadne precízny a bravúrny

v technike, ale s darom minimalistu. V jeho hre má všetko svoje pevné miesto, no zabalené je v talente improvizácie a nečakaných skokov. Varso do vnútra nepustí hocikoho. Spevom rozpráva príbehy, ktoré sú osobné, až mrzá, ale môžu byť príbehmi kohokoľvek. Varso má v kapele privilégium génia. Ak by tam nehral on, bolo by to dobré, ale nestálo by to za veľa. Varso je medokýš kapely, ktorá z neho naberá plným priehrštím a rozdáva publiku. Je nemožné povedať či mu to hrá lepšie „lájv“ alebo „nelájv“. Jemu to proste hrá i na lúke pod jabľonou, v pivnici pri pive, aj v Lucerne ak by bolo treba. Kultivovaný zvuk a tempo rozbieha do cvalu divokých koní, ktorý sprevádza ľahko stoickým výrazom novovekého odkazu antických sóch. Ale jeho vnútorný nepokoj je esenciálny a všadeprítomný, sformátovaný do textov, z ktorých neraz mrzá, ale roztopí sa nakoniec do oslobodzujúceho vyvrcholenia. OTRASu z pravdy, ktorá bolí, nič neskrýva, otrasie a vykmaše, lenže odhalí podstatu trpkokyslosladkého bytia.

Večne nepokojný kľudas Julo Fujak hypnotizuje aj v Prahe bicie tak náruživou a s takou vervou, že ani svetlá nie sú ostrejšie. Koncertom sprevádza s brilantnou ľahkosťou eskamotéra, ktorý síce balansuje na hrane zahrávania sa s pozornosťou publika, ale ako víťaz. Hovorí koľko treba, štartuje diváka k uvažovaniu a nájdeniu si vlastného GPS v jednotlivých príbehoch. A ten jeho pokoj – na koncerte ešte viac zreteľný, všadeprítomný a nenápadne sa ponárajúci do hláv. Fujakova profesorsky presná hra na bicie ale paradoxne vždy chytí hodený háčik improvizácie a s takou presvedčivou ľahkosťou, že ani nie je jasné, kedy ide práve o ňu a kedy o nacvičenú vec. Aj to je OTRAS, lebo sa dokáže hrať s výrazom a ľahkou manipuláciou dostávajúc divákov tam, kam práve potrebuje. Nie je to vypočítavosť, naopak. Dnes umenie musí ponúkať aj ilúziu, ktorú si divák adoptuje ako svoju vlastnú. Lenže ide to iba ak je naozaj prežitá, skutočná. A to u OTRASu je a poriadne.

Jožo Hruška (bezpražcová basgitarra) je tvrdý chlap a vie o živote veľa. Ako celá kapela. Jeho basa je kostra, ale nepichá a neškriabe, skôr kreslí girlandami atmosféru jedinečnosti kapely. On sa už istotne narodil s hmatníkom pod kožou. Je ho nielen počuť, ale čo je pre zvuk a charakter kapely ešte viac, je ho cítiť v každej chvíli. V štúdiu i na živo. Nekompromisný chlap s vnútrom naplneným otcovskou dobrotou. Ako jeho hranie, razantné, ale

citlivé s ušami netopiera neomylné plachtiaceho hudobným éterom.

David Šubík (klávesy, elektronika, hudobný producent) je šaman. Bez klávesov znie OTRAS výborne, avšak s Davidom má dušu v ďalšej polohe. V kapele je nezastupiteľná jeho spontánna radosť z hrania a samozrejme hranie samotné. David má drive tridsiatnika a on to vie - patrí k tým vzácnym ľuďom, ktorí sa nenechajú zošnúrovať, ale svojou spontánnosťou nebúrajú okolo seba nič, naopak inšpirujú. A ako správny šaman vie namiešať ten správny „lektvar“, ktorý na prvé košťovanie možno aj zhorkne v ústach, no má liečivú silu.

V Prahe sa diváci dočkali aj vystúpenia českej legendy Mikoláša Chadimu (MCH Band), ktorý sa tiež otriasol a zahral s kapelou jednu vec na záver. No a pôsobilo to tak autenticky, akoby si iba doteraz, keď s kapelou na pódiu nebol, iba odskočil na chvíľu inam.

P.S. OTRAS III a OTRAS IV (*Lájev in Prág!*) už nemusí otriasať hudobnou scénou, ale trasie. Je inde. Už dávno na Parnase a naladiť sa ku nim môžu chodiť hviezdíčky aj hviezdy. Tie si blikajú svoj život, OTRAS svieti do ďaleka. Lenže to nie je všetko. Varsovi ale aj kapele sa podarilo vďaka Kristiánovi Grupáčovi preniknúť aj na filmové plátno. Hraný dokument "Otváram dvere a neviem čo sa s nimi deje..." je obrazovým stvárnením časti Varsovskeho sveta v predstavách, ale presne uchopených v symbolike jeho vnútra. Skvelá myšlienka obrazu nesmrteľnosti z vulgarizovaná duchom chudobnej reality moci je karikatúrou i výstrahou duševného zdravia spoločnosti. V mojich očiach je to zelený film (nie ekologický; a mám subjektívny pocit, že zelená má v tomto filme svoje významné miesto). Táto farba mojej generácii (dnešných päťdesiatnikov) predurčovala inštitucionálne schematické vnímanie života ako nádeje (maturita) poriadku a samostatnosti (vojenčiny) a večnosti (múry a odevy v špitáli), z ktorých ostala u mnohých nakoniec beznádejná priepasť sklamaní. Varso z toho vyšiel víťazne. Tým čo vie najlepšie, hudbou. Nám, nemálo početným, a je to dnes vidieť až pitoreskne okato, ostal čas iba pre zdieľanie sebaklamu a sebaľútosti. Aj v Prág.

Pozn.: Album je dostupný na:
<https://hevhetia.bandcamp.com/album/l-jv-in-pr-g>

Jozef Muránsky

Sferisterio di Macerata

Talianske stredoveké mestečká v sebe ukrývajú špecifické pamiatky, ktoré sa postupom času stávajú symbolmi mesta. Nebolo tomu inak ani v prípade Maceraty. Macerata je talianske mestečko s približne 40 500 obyvateľmi. Nachádza sa v regióne Marche. Do Maceraty som ako interná doktorandka vycestovala v apríli 2023 na dvojmesačnú stáž. Navštevovala som kultúrnu a jazykovú školu v centre Maceraty. Každý deň som sa strácala v úzkych uličkách a navštevovala historické pamiatky, ako kostoly, múzeá, námestia, no najviac vo mne zarezovalo Sferisterio.

V historickom centre Maceraty v blízkosti hradieb zo 16. storočia sa nachádza Sferisterio. Sferisterio pôvodne slúžilo ako ihrisko pre hranie hry, ktorá sa nazývala pallone col bracciale. Išlo o tímový šport, ktorý predstavoval jednu z najstarších talianskych národných hier. Bol obľúbený najmä v 19. storočí. Pravidlá boli jednoduché. Hrali proti sebe dva tímy pričom každý z nich disponoval tromi hráčmi. Pôdorys, resp. hracie pole pripomínalo dnešný squash. Cieľom bolo umiestniť koženú loptičku do súperovho poľa. Hráč ju odrazil dreveným náramkom s hrotmi. Sferisterio je divadlo pod holým nebom, ktorého pôdorys pozostáva z polkruhovej arény, lóží a balkónov. Charakteristickým znakom je akustika, ktorú chvália dirigenti a speváci.

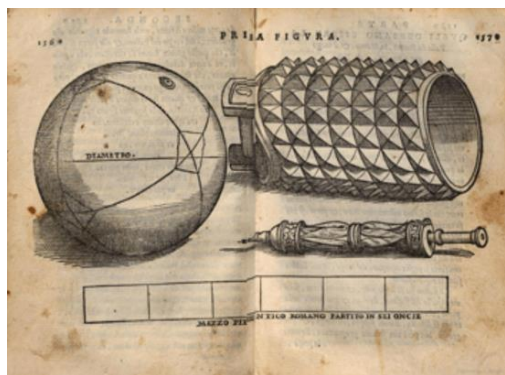
V 20. rokoch 19. storočia bol vystavaný na základe rozhodnutia šľachticov z Maceraty. Postupom času pallone col bracciale upadalo na popularite až bolo postupne vytlačené futbalom. Tento symbol Maceraty je obrovskou arénou, ktorá sa už dlhodobo využíva iba počas letných mesiacov, ako priestor pre letné operné festivaly a divadlo. V roku 1921 bolo po prvý krát Sferisterio využité ako operný dom.

Sferisterio je gigantická neoklasicistická stavba, ktorá disponuje kapacitou 3000 miest. Je vysoká 18 metrov a je obklopená rôznymi lóžami, balkónmi či dórkymi stĺpmi, ktoré dotvárajú špecifickú atmosféru. Sferisterio bolo vybudované vďaka bohatým občanom, ktorí zafinancovali túto stavbu. Na najvrchnejšej časti Sferisteria sa nachádza nadpis „*Ad ornamento della città, a diletto pubblico. La generosità di cento consorti edificò. MDCCCXXIX*“, resp. „Na ozdobu mesta, pre verejné potešenie. Veľkorysost' sto manželiek postavená MDCCCXXIX.“ Výstavba Sferisteria sa začala v roku

1823, no slávnostné otvorenie sa konalo až v roku 1829. Sferisterio bolo okrem športových podujatí atraktívne aj pre iné druhy stretnutí. S obľubou ho navštevovali cirkusy, ale aj významné osobnosti. Postupne pôvodná funkcia začala upadať a po roku 1920 bolo Sferisterio zrekonštruované na priestor vhodný na organizáciu operných podujatí. Titul skutočne živého „divadla“ Sferisterio získalo v roku 1921, kedy bolo v jeho priestoroch uvedená prvá opera Aida od Giuseppe Verdiho. Vystupovali tu významné hudobné mená ako: Luciano Pavarotti, Plácido Domingo, Beniamino Gigli, Franco Corelli a iní. Aj napriek tomu, že Sferisterio stratilo svoj pôvodný význam, dnes je dôležitým miestom pre udržiavanie talianskej kultúry a umenia.



Zdroj: archív autorky



Nástroje na hru Pallone col bracciale
<https://www.progettostoriadellarte.it/wp-content/uploads/2021/01/7.png>



Zdroj: archív autorky

Mgr. Ingrid Hudecová
Oddelenie kulturológie, FF UKF v Nitre